

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лектурирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

М-р Стојанче Масевски, докторанд
М-р Зоран Василески, докторанд
Институт за безбедност, одбрана и мир
Филозофски факултет – Скопје, УКИМ
Р. Северна Македонија

ГЕОЕКОНОМИЈАТА И ГЕОЕКОНОМСКИТЕ ДЕТЕРМИНАНТИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

АПСТРАКТ: Од ставовите на економската теорија, геоекономијата е „прекугранична политичка економија“ заснована на еден неправеден натпревар каде што не важат правилата и идеологиите на кои се базира економијата. Емпириски, геоекономијата станува основен параметар на меѓународниот поредок затоа што воената моќ ја губи традиционалната улога што ја одредува хиерархијата на државите. Задача на геоекономијата е да изгради стратегија за дејствување на државата, така што ќе може да им обезбеди на своите компании и на нејзината економија конкурентска предност, но и да помогне врз формирањето на политиките за национална безбедност и сите стратегиски документи, планови и концепции што произлегуваат од неа.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: геополитика, геоекономија, геополитички притисок, национална безбедност

GEOECONOMICS AND GEOECONOMIC DETERMINANTS REPUBLIC OF NORTHERN MACEDONIA

ABSTRACT: From the point of view of economic theory, geoeconomics is a “cross-border political economy” based on an unfair competition where the rules and ideologies on which the economy is based do not apply. Empirically, geoeconomics becomes a basic parameter of the international order because military power loses the traditional role that determines the hierarchy of states. The task of the geoeconomics is to build a strategy for the action of the state so that it can provide its companies and its economy with a competitive advantage, but also to help formulate national security policies and all strategic documents, plans, and conceptions that arise from her.

KEYWORDS: geopolitics, geoeconomics, geopolitical pressure, national security

ВОВЕД

Современиот свет и државите во него во последниве дваесетина години влегоа во една нова фаза каде што меѓународната политика и националната безбедност инклинираат се повеќе околу економските интереси. Обликувањето на светската сцена и клучните прашања кои произлегуваат од неа ќе бидат препуштени се повеќе и повеќе на економијата.

Доколку геополитиката и воената моќ во дваесетиот век беа главното орудие за постигнување на целите и интересите на државите, таа улога сега во дваесет и првиот век ќе биде препуштена на геоекономијата и економската моќ.

Како главни носители на геоекономијата и геоекономските политики секако ќе бидат државите, но не помалку важни ќе бидат и големите економски единици (организации и мултинационални компании). Геополитичкиот амбиент, а со тоа и геополитичките притисоци за државите ќе бидат надополнети и со геоекономски притисоци за кои државите ќе треба да посветат значително внимание и да заземат сеопфатен пристап афирмирајќи ги и нив како важна детерминанта при формулирањето на националната безбедност.

Во новиот геополитички натпревар иако не владееат никакви правила секоја држава безразлика на нејзината големина, број на население, развиеност и економско-политичка моќ во светски рамки ќе мора да учествува.

Република Северна Македонија ќе мора да се носи со овие современи трендови во светската политика, таа ќе мора да соработува, да се натпреварува, да се промовира и развива по новиот патоказ на геополитичките и геоекономските правци со цел да ја подобри сопствената безбедност и стабилност. Признавањето и прифаќањето дека националната безбедност зависи и од геополитичките и геоекономските детерминанти е во насока на формирање на ефикасни и ефективни политики и стратешки документи за национална безбедност.

1. ПОТЕКЛО НА ГЕОЕКОНОМИЈАТА

Потеклото на геоекономијата според Бару (Sanjay Baru) е во меркантилизмот од седумнаесетиот век. Тогаш државите се потпирале на воената моќ, настојувале да обезбедат пазари, природни богатства и благородни метали. Главно начело на меѓународната трговија било да се извозува што повеќе, а да се увезува што помалку.

Изразот геоекономија прв во 1942 година го употребил Ренер (George T. Renner), меѓутоа Лутвак (Edward Luttwak) е запамтен како „кум“ на геоекономијата како посебна научна дисциплина. Тој прв пробал теориски да го дефинира поим геоекономија во написот „Од геополитика кон геоекономија: логика на конфликти, трговска граматика“ (1990). Тој пробал да докаже дека геоекономијата има засебен предмет и метод и на тој начин да ја раздели од геоекономијата. Геоекономијата според Лутвак претставува ново орудие за постигнување на целите на високоразвиените држави во меѓународните односи по пат на геоекономски, а не воени стратегии.

2. НОСИТЕЛИ И СРЕДСТВА НА ГЕОЕКОНОМИЈАТА

Главни носители на геоекономијата се државите и големите економски единици. Денес меѓународната конкуренција и хиерархијата на државите се повеќе зависат од економијата. Во овој современ свет, државите пробуваат да го подигнат нивото на нивна компетентност во меѓународната економска конкуренција. Државата има преовладувачка улога во освојувањето на странските пазари и постигнувањето супериорност.

Најсликовито и најживописно ова го има изразено Бару: „знамето ја следи трговијата“ и „трговијата го следи знамето“. Бизнисите исто така можат да имаат геоекономски стратегии како државите. Но, на големите компании им е потребна државна поддршка на светска сцена. На тој начин, постои реципроцитет меѓу нив и државата. Државите може да имаат интерес да ги насочуваат големите претпријатија претворајќи ги во нивните „избрани средства“. Сепак, компаниите исто така можат да ги користат државите како алатки во нивната меѓународна

економска стратегија. Постои и трето решение: државите и големите компании да се сметаат едни за други како нивни инструменти. Најчесто, сепак, државата и компанијата дејствуваат во хармонија—првиот помага и ги поддржува амбициите на другиот—целосно свесни за стратешките императиви на двајцата.

Геоекономијата е ново издание на старото ривалство меѓу државите. Во него капиталот за инвестиции во индустријата обезбеден или насочен од државата е еквивалент на огнено оружје; развојот на производи со државни субвенции е еквивалентен на обука за оружје; и пенетрацијата на пазарот со помош на државата ги заменува воените бази и гарнизоните на странско тло, како и дипломатското влијание. Дури и ако воената моќ на светско ниво целосно исчезнеше и на неа остане само економски деловни единици, логиката на трговијата ќе доведе до остро ривалство или до создавање сојуз меѓу нив. И во двата случаи, односно во случај на ривалство и во случај на создавање сојуз меѓу деловните единици, дејствувањето од сите страни секогаш би се одвивало без оглед на границите.

Во геоекономскиот натпревар, се користат низа на економски средства: царинска заштита на важни економски гранки, субвенционирање на клучни компании, повластено позајмување, даночно олеснување, особено поттикнување развој на избрани активности, развој на нови технологии, конкуренција за природни ресурси и инфраструктура и слично. Важноста на одделни земји од гледна точка на геоекономијата ќе зависи од клучните области - движењето на стоки, финансии, луѓе, технологија и информации.

3. ГЕОЕКОНОМСКИ ПРЕДИЗВИК

Секоја земја, без оглед на политичкиот избор што ќе го избере, ќе мора да се пресмета со геоекономските предизвици. Без оглед на географските, демографските и економските димензии, таа мора да изгради сопствена геоекономска стратегија за да се справи со надворешните геоекономски и геополитички притисоци. Геоекономските прашања заслужуваат најголемо внимание на носителите на власта. Без да се земе предвид геоекономскиот фактор во нејзината внатрешна и надворешна политика, економски слабата земја не може да опстојува во модерниот свет. Во современи услови, ниту една економија не може да се ограда од надворешната конкуренција. За да опстане националната економија во жестоко меѓународно ривалство, не е доволно само да се брани, туку мора да влегува во и борба. Победата бара мудра отвореност, со силна поддршка за домашните моќни и ветувачки производители, а за тоа се потребни добро осмислена долгорочна сеопфатна геоекономска стратегија и државен апарат способен да ја реализира таа стратегија.

4. ГЕОЕКОНОМСКИ ДЕТЕРМИНАНТИ

Се повеќе земји почнаа да сфаќаат дека економската стабилност и нејзиниот развој, заедносоконкурентноста на глобалниот пазар и подобрувањето на животниот стандард станаа клучниза национална безбедност.

Економските димензии на националната безбедност се вклопуваат во рамките на државната благосостојбаи претставуваат еден од најважните фактори на националната безбедност. Тоа вклучува и способностдржавите да имаат пристап до и да профитираат од природните ресурси, пазарите и финансиите штоутврди прифатливо ниво на благосостојба. Економска благосостојба, високото ниво на социјалниот развој, високото ниво на вработување и високиот животен стандард претставуваатнајважните аспекти на националната

безбедност комбинирани со средби на национално ниво, интереси кои вклучуваат унапредување на државната меѓународна трговија, пристап до материјали финансиски ресурси и пазари, со важност за зачувување на економските интересинадвор од националните граници.

Економскиот потенцијал на државата е исклучително важен за опстанокот и развојот на општеството и за државните функции на земјата. Економски моќна една држава е истовремено дел од националната моќ и влијае на нејзиното позиционирање во меѓународните односи. Од ова гледиште, забележливо е растечкото влијание на економските фактори врз меѓународните односи, што влијае на сузбивање на геополитиката и нагласување на важноста на геоекономијата. Државите со користење на нивните економски потенцијали имаат можност да постигнат национални и меѓународни безбедносни цели. Постигнувањето на безбедносните целини на државата е незамисливо без соодветни економски ресурси кои, покрај тоа што се основа на економијата, се и гарант и на националната безбедност на државата.

Економската моќ на една држава, меѓу другото, се одредува според нејзината големина, географска положба, природни ресурси, развој на производствени капацитети и други. Овие фактори имаат различни ефекти врз економскиот потенцијал на земјата. Од една страна, големите земји се повеќе ориентирани кон извозот и можат поефикасно да ги користат предностите на масовното производство и да се натпреваруваат на светскиот пазар со евентуално пониски цени, додека од друга страна, некои земји се во можност да постигнат економски цели во согласност со националните интереси, но и да ја намалат нивната чувствителност на надворешните притисоци и да го обликуваат надворешното опкружување. Покрај тоа, земјите кои се во развиена средина, поблиску до сообраќајните коридори (копнени и морски патишта) и слично, се во многу поповолна позиција. Економската независност, може да се гледа како средство за ефикасно спроведување на предвиденото ниво на национална безбедност.

Од аспект на националната безбедност, најважни макро економски показатели се бруто домашниот производ (БДП), странските директни инвестиции и надворешниот долг. Овие индикатори укажуваат дека се достигнати нивото на развој и брзината на економскиот раст на одредена социјална заедница. Од друга страна, тие укажуваат на нивото на постигната благосостојба на населението во одредена област во одреден временски период.

5. ГЕОЕКОНОМСКИ ДЕТЕРМИНАНТИ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Според својата просторна положба (позиционираност) Македонија заедно со Србија го претставуваат главниот сообраќаен скелет во Југоисточна Европа, додека територијата на Македонија претставува најважен јазолен простор. Јазолната геополитичка положба на македонската територија претставува резултат на нејзината лоцираност во многу чувствителната зона на балканскиот геополитички крст, создаден од испресечените правци на дејствување на вонбалканските држави и сојузништва. Големите сили, преку сопствените правци на интерес, Балканскиот Полуостров, во геополитичка смисла го детерминираат како амбиент за конкретна територијална реализација на замислените проекти.

Македонската територија секогаш била во центарот на таквите проекти, притоа не можејќи македонскиот народ да „игра улога“ на субјект што рамноправно би одлучувал за територијалното дефинирање на сопствената политичко-територијална „рамка“ во регионот. Покрај ова кај Република Северна Македонија изразена е неможността сопствените интереси да ги наметне и да ги вгради во

рамките на интересите на некоја од големите сили. Па, како надополна на ова е и фактот дека досега немаме изградено стратегија за одговор на евентуално политичко-економски и политичко-географските процеси во регионот кои во голема мерка влијаат врз нашата геополитичка и геоекономска положба.

Како што напоменавме во претходното поглавје како најважни показатели, детерминанти за националната безбедност на државите се бруто домашниот производ (БДП), странските директни инвестиции и надворешниот долг. Република Северна Македонија не е исклучок од ова правило.

Со следење и анализа на БДП може да се забележи дека стапката на раст за некои години е над, а во некои под просечната стапка. Ова има негативно влијание врз буџетот на Република Северна Македонија, па така нерамномерното финансирање на буџетските корисници, вклучително и безбедносниот сектор, имаше негативно влијание врз ефикасност на националните безбедносни субјекти. На овој начин, недоволните економски активности можат да ги загрозат безбедноста и виталните вредности на граѓаните и државата.

Економскиот раст и развојот на економиите во транзиција зависат од многуфактори, а директните странски инвестиции придонесуваат за економски раст на економиите во транзиција. Странските директни инвестиции имаат свое влијание во повеќе области, што претставува голем извор на средства со цел да се зголеми вработеноста, извозот и да се покрие тековниот дефицит. Постигнатото ниво на безбедностна одредена земја значително влијае на инвестицискиот ризик, така што безбедноста и економскиот раст се директно поврзани, бидејќи влијаат на создавање на поволно опкружување за инвестирање. Меѓу другото, странските инвеститори ги привлекува уредно и безбедно опкружување, пред сè поради зачувување на нивниот имот и остварување на профит. Од аспект на националната безбедност, овие параметри се индикатори за тоа како другите гледаат одредена земја или регион, како и влијанието на националната безбедност врз економскиот раст и развој. Приливот на странски директни инвестиции, покрај влијанието врз државниот буџет, има позитивен ефект преку зголемување на приходот по глава на жител и зголемување на куповната моќ и животниот стандард на граѓаните.

Република Северна Македонија, од своето осамостојување постојано прави напори за привлекување на странски капитал преку директни странски инвестиции. Од наша страна се преземаат низа мерки од економски и правен аспект за создавање на поволна меѓународна инвестициска клима и засилување на поволната меѓународна инвестициона позиција, кои реално немаат дадено некој завиден резултат. Со помош на надворешната политика се промовираат националните вредности и интереси и се пробува да се исполнат нашите надворешни приоритети како членството во ЕУ, засилување на економската и јавната дипломатија со што би се доближиле до странските инвеститори.

Според светскиот извештај за инвестиции за 2019 година на UNCTAD, кој дава преглед на глобалниот пејзаж на посебните економски зони, а кој нуди и совети за тоа како да одговорат на фундаменталните предизвици за зоните поставени од императивот за одржлив развој, во делот што се однесува на приливите во Република Северна Македонија истакнува дека се зголемија за повеќе од трипати во однос на 2018 година, на рекордни 737 милиони долари, главно во инвестиции во секторот на автомобилска индустрија. Овие инвестиции сигнализираа две важни работи и тоа: прво, позитивната меѓународна побарувачка на странски компании кои се лоцирани во ТИП3 зоните и второ - позитивниот исход при решавањето со проблемот на името. Помеѓу економиите во транзиција, Република Северна Македонија беше рангирана во првите 5 економии и тоа во две категории

- трговски раст (економии рангирани според просечната годишна стапка на раст на трговските стоки, интеграцијата на CAGR– 2007 - 2017) и според ГВЦ (глобален вредносен синџир) – економии според странска додадена вредност.

Членството во НАТО пак треба да ни обезбеди долгорочна стабилност и безбедност во внатрешни рамки, но и за Балканскиот Полуостров и понатаму на евроатланскиот регион во целина со што би се заокружил концептот за целовита Европа.

Јакнењата на нашите стратешки партнерства, развивање на сестрани партнерски односи со земјите членки на ЕУ и НАТО, соработката со останатите значајни актери на меѓународна сцена (пред се Русија и Кина), промовирањето добрососедски односи и пријателства, склучувањето на билатерални, регионални договори за слободна трговија, учеството на иницијативи за регионална соработка во регионот на Југоисточна Европа се со цел јакнење на меѓусебната доверба, пристап до пазарите, давање на активен придонес за подобрување на безбедноста, стабилноста и соработката, но и за привлекување на директни странски инвестиции.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Крајот на Студената војна доведе до нови околности, да економијата има приоритет при дефинирање на безбедносно опкружување кое вклучува редефинирање на моќ и простор односно „виртуелен“ простор, движење и редефинирање традиционални концепти на односот помеѓу геополитиката и националната безбедност. Останува фактот дека геополитиката е сеуште важен фактор кога се одлучува на кој начин да се дејствува во меѓународно опкружување, но е подобрен во смисла дека е дадена поголема предност на геоекономската рамка.

Повеќе од очигледно е дека влегуваме во фаза кога меѓународната политика и националната безбедност ќе ротираат повеќе околу економските интереси, а економската дипломатија ќе стане клучен фактор во обликувањето на важни прашања во денешниот свет. Сите држави работат во специфичен просторно-временски контекст и тоа е вообичаено. Идејата е дека ако мала земја како Република Северна Македонија сака да биде успешна, таа мора да биде отворена и за соработка, со што се минимизираат недостатоците да се биде територијално и популативно мал. Република Северна Македонија мора да ја зајакне својата економска дипломатија и да ги користи сите алатки од областа на економската политика кои и се на располагање. Треба да се направи значителен напредок за подобрување на економските услови, што подразбира решителни одлуки во врска со неефикасна државна бирократија, корупција, пристап до финансии, ограничувачки регулативи за работна сила, даноци и нестабилност на политиките.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бабић, Б. „Геоэкономија и неутралност Србије“. Војно дело. Број 8/2019;
2. Grubić A. „Nacionalna sigurnost iz perspektive geoeconomije: slučaj RepublikeHrvatske“. Međunarodnestudije.Vol. 14 No. 1, 2014;
3. Котовчевски, М. „Геостратегиската положба на Македонија“. Геополитичката и геостратегиската положба на Република Македонија во условинамигрантската и бегалската криза. 21.03.2016 година, Скопје: МАНУ;
4. Luttwak, E. „From Geopolitics to Geo-Economics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce“, The National Interest. No.20, 1990;
5. Милески, Т. „Политичко-географскиот процес како детерминанта на формирањето на политичката карта“. Современа македонска одбрана. Број 9 Година IV, 2004;
6. Милески, Т. Македонија- Рубикова коцка на Балканот. Скопје: Филозофски факултет, 2005;
7. Милески, Т. „Геополитички модел за процесирање на геополитички настани“. Современа македонска одбрана. Број 14 Година V, 2006;
8. Милески, Т. Политичка географија и геополитика. Скопје: Филозофски факултет, 2015;
9. Милески, Т. „Геополитичка положба на Република Македонија: Студија за постојани геополитички влијанија и трансформации“. Геополитичката и геостратегиската положба на Република Македонија во условинамигрантската и бегалската криза. 21.03.2016 година, Скопје: МАНУ;
10. Милошевић Г., Стајић Љ. „Индикатори економске безбедности–осврт на Републику Србију“. Зборник радова Правног факултета. бр. 2, 2018;
11. Sanjaya B. „Geoeconomics and strategy“. Survival, Vol. 54, No 3, 2012;
12. Стајић Љ, Милошевић Г. „Финансијска делатност државе као фактор економске безбедности-осврт на Републику Србију. Српска политичка мисао. бр.1, 2017;
13. Станић М. Економски чиниоци одбрамбених припрема Републике Србије. Београд: МЦ Одбрана, 2011;